

Twee aardbewings of een?
Die assosiasie van literêre motiewe in
die eksegesi van Matteus 27:51-54 & 28:2-4

G J Swart
Universiteit van Pretoria

Abstract

Two earthquakes or one? The association of literary motifs in the exegesis of Matthew 27:51-54 & 28:2-4

By means of a detailed analysis of the association of literary themes, the development of the σεισμός motif of Matthew 27:51 and 28:2 is traced through diverse Patristic and Byzantine authors. This is done in order to illustrate how the two earthquakes of Matthew 27 and 28, respectively, came to be fused into one in some representations of the Paschal events.

1. INLEIDING

Die vermelding van 'n aardbewing en die opstanding van baie ontslape heiliges in Matteus 27:51-54 is een van die problematiese gedeeltes in die kanonieke evangelies. Dit gee aanleiding tot vroe soos onder meer die volgende:

- **Waarom bevat net die Matteus-evangelie 'n verwysing na hierdie aardbewing? Hoewel die meeste gegewens betreffende die Paasgebeure met geringe verskille in meer as een van die kanonieke evangelies voorkom, is daar nêrens in Markus, Lukas of Johannes enige sprake van so 'n aardbewing en die daarmee gepaardgaande opstanding van gestorwenes nie. Trouens, ook die tweede aardbewing van Matteus 28:2 word nie in enige van die ander drie intra-kanoniese evangelies vermeld nie.**

- * Waarom sou die ontslapenes tydens die aardbewing in Jesus se sterwensomblikke uit die grafte opstaan, maar dan eers minstens twee dae later, ná sy opstanding, in die stad ingaan en aan baie mense verskyn? Hierdie onwaarskynlike verloop van gebeure het daartoe aanleiding gegee dat verskeie vroeë eksegete gespekuleer het oor wat die opgestane heiliges dan sou doen in die tydsverloop tussen hulle opstanding en dié van Jesus self (vgl Petersen 1985:110 n168).

Die kwalifikasie μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ ('ná sy opstanding') in Matteus 27:53 word deur moderne geleerdes beskou as 'n redaksionele regstelling wat op grond van dogmatiese oorwegings aangebring is. Dit dien naamlik om die teks van Matteus in ooreenstemming te bring met Pauliniese teologie – vergelyk die verwysing na Christus as ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ('die eersteling uit die dode') in 1 Kor 15: 20. Die vertolking van ἀπαρχὴ as 'eersteling' in die kronologiese sin van die woord staan lynreg teenoor die gedagte van 'n groep ontslapenes wat ten tye van Jesus se sterwe uit die dood opgewek word en uit hulle grafte te voorskyn kom. Dit mag egter vermeld word dat Klemens van Rome (*Epistula ad Corinthios* 1.24.1) ook die term ἀπαρχὴ gebruik met verwysing na Christus se opstanding, maar dan eerder in die betekenis van 'pand' of 'waarborg', sonder die spesifiek kronologiese konnotasie wat die veronderstelde redaksionele wysiging in die Matteus-tekste sou noodsaak. Die hipotese van 'n redaksionele wysiging verklaar ook nie waarom die opstanding van ontslapenes reeds in Matteus 27 genoem word nie.

Onlangs het J D Crossan (1988:389-391) ook 'n literêr-kritiese oplossing vir die probleem voorgestel. Hy meen dat Matteus vir die samestelling van sy evangelie van twee bronne gebruik gemaak het: die Markus-evangelie en die *Cross Gospel* – 'n geskrif waarvan dele in die apokriewe evangelie van Petrus behoue gebly het. Crossan sê dat Matteus die berig oor wat die wagte gesien het (wat in die *Cross Gospel* voorgekom het), gaan verdeel het: Hy plaas 'n deel daarvan by die kruisiging en 'n deel by die opstanding. Gevolglik is daar drie motiewe – aardbewing, opstanding/geopende graf(te) en wagte wat vrees – met mekaar geassosieer in beide Matteus 27:51-54 en 28:2-4.

Nêrens in die vroeg-Christelike eksegetiese geskrifte is hierdie tipe literêre kritiek op Matteus se weergawe van die lydens- en opstandingsgebeure egter te vinde nie. (Pseudo-)Chrysostomos vra wel die vraag, 'Waarom was daar dan 'n aardbewing by die lyding en weer 'n aardbewing by die opstanding?' (*In resurrectionem Domini* 754.68-69), maar uit sy formulering blyk dat hy die betrokke verse letterlik vertolk as 'n historiese weergawe van twee onderskeie gebeurtenisse.

Desnieteenstaande is daar in sekere geskrifte as 't ware 'n samesmelting van die twee aardbewings (en die gepaardgaande gebeure) tot een. Dit laat die vraag ontstaan watter proses tot so 'n samesmelting aanleiding kon gee. In 'n poging om hier-

op 'n antwoord te vind, word daar in hierdie artikel ondersoek ingestel na die motiewe en temas waarmee die aardbewings van Matteus 27:51 en 28:2 geassosieer word. Die ondersoek strek oor die Griekse patristiese literatuur van die tweede tot die negende eeu.

2. MATTEUS SE WEERGAWE

Die eerste aardbewing (Matt 27:51b) word nou geassosieer met die motiewe van die voorhangsel wat skeur, die rotse wat oopskeur, die grafte wat oopgaan en die opstanding van ontslape heiliges. (Dit is onnodig om hier in te gaan op interpretasies wat die voorhangselmotief afsonderlik behandel; daar is vanuit 'n stilistiese oogpunt genoegsame redes om dit te beskou as organies deel van die aardbewing-passasie.) Die probleem is egter dat die onderlinge verband tussen hierdie verskynsels nie duidelik gedefinieer is nie. Op linguistiese vlak is daar bloot die neweskikking van die frases deur καί as saambindende element tussen die gebeure. Sou beweer kon word dat die aardbewing die oorsaak is dat die rotse skeur en die grafte oopgaan? Dit lyk nie of die sintaktiese struktuur van die passasie voldoende regverdiging daarvoor bied nie. Wat wel geregverdig lyk, is die afleiding dat die aardbewing tot vrees by die offisier en die wagte gelei het – vergelyk die partisipiale uitbreiding ἰδόντες τὸν σεισμόν in Matteus 27:54. Hulle vrees het weer daartoe gelei dat hulle verklaar: ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος.

Die tweede aardbewing (Matt 28:2) word geassosieer met 'n engel wat die klip voor die grafingang wegrol. Maar ook hier bied die sintaktiese merkers geen duidelike riglyn nie. Beteken die voegwoord γάρ in Matteus 28:2 dat die engel se verskyning (of die wegrol van die klip) die aardbewing veroorsaak het, of was die aardbewing miskien die wyse of middel waardeur die engel die klip weggerol het? Weer eens is daar net een afleiding geregverdig: Die aardbewing veroorsaak vrees by die wagte. Die werkwoord ἐσεισθησαν laat oënskynlik min twyfel hieroor – en tog is dit nie duidelik of die frase ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ in Matteus 28:4 verwys na vrees vir die engel of vrees vir die aardbewing nie. (Daar moet ook in ag geneem word dat die motief van die aardbewing op verskeie plekke in die Ou Testament in verband staan met die 'dag van die Here'. Dit kan ook hier simboliese betekenis hê.)

3. DIE EVANGELIE VAN PETRUS

'n Gewysigde assosiasie van die σεισμός-motief met die motief van vrees kom voor in die apokriewe evangelie van Petrus 6:21-22 waar die verwysing na 'n aardbewing direk volg op die verwydering van Jesus se liggaam van die kruis af:

καὶ ἔθικαν αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἡ γῆ πᾶσα ἐίσθη καὶ φόβος μέγας ἐγένετο. τότε ἥλιος ἤλαμψε καὶ εὐρέθη καὶ ὥρα ἐνάτη.

(Toe trek hulle die spykers uit die Here se hande) en lê hom op die grond neer. En die hele aarde het gebewe, en groot vrees het ontstaan. Toe het die son <weer> geskyn en dit het geblyk dat dit die negende uur was.

Hier is dit belangrik om te let op die aanduiding 'die hele aarde' (ἡ γῆ πᾶσα) wat nie in Matteus se weergawe voorkom nie. Hier is dus geen sprake van 'n aardbewing van beperkte omvang wat, byvoorbeeld, net die rotse op Golgota geskud en laat oopskeur het nie. Die bedoeling blyk te wees dat die hele aarde gesidder het van vrees en afgryse by die aanraking met die gekruisigde Here.

4. MELITO VAN SARDIS

Reeds in die tweede eeu is hierdie motief terug te vind in 'n poëtiese verwerking van die Paasgebeure. In sy homilie *Peri Pascha* sê Melito, die biskop van Sardis:

καὶ γὰρ τοῦ λαοῦ μὴ τρέμοντος ἐτρόμαξεν ἡ γῆ·
τοῦ λαοῦ μὴ φοβηθέντος ἐφοβήθησαν οἱ οὐρανοί.

(98.725-726)

Want ook toe die volk nie gebeef het nie, het die aarde gebewe;
toe die volk nie gevrees het nie, het die hemele gevrees.

In 'n klaarblyklike verwysing na die duisternis van Matteus 27:45 en die aardbewing van Matteus 27:51, kontrasteer Melito die hardnekkigheid en ongevoeligheid van die Joodse volk met die reaksie – nie van die wagte nie, maar van die kosmiese elemente. Dat die hele natuur as 't ware bewustelik kan reageer op die groot daad van God of op die sonde van die volk, is 'n idee wat reeds in die Ou Testament herhaaldelik voorkom.

5. ATHANASIOS VAN ALEXANDRIË

In sy *Homilia de passione et cruce domini* verwys Athanasios klaarblyklik ook na die aardbewing van Matteus 27:51, as hy sê: 'Want gelyktydig met sy sterwe het die skepping donker geword, die voorhangsel van die tempel het geskeur, die aarde het gebewe en die rotse is geskeur; die soldate, saam met die deurwagters van die dode-ryk, het neergeval.'

Die laaste opmerking oor die soldate toon egter invloed van Matteus 28:4, eerder as van 27:54 – ten minste in soverre κατέπηξαν nader ooreenstem met ἐσεισ-

θησαν οἱ τρωῦντες καὶ ἐγενήθησαν ὡς νεκροὶ ἅς μετ' ἐφοβήθησαν σφόδρα. Nog belangriker egter is die feit dat hier 'n nuwe motief bygevoeg word: Nie net die Romeinse soldate nie, maar ook die magte van die doderyk ('die deurwagters van Hades') het neergeval. Dit sluit aan by die inleidende opmerking van die paragraaf, naamlik dat die duiwel soos 'n verslane vyand ontwapen is (ἐσκύλευται). Athanasios is dus nie bloot besig om Matteus 27:51-54 oor te vertel of te parafraseer nie; hy interpreteer die passasie in terme van Christus se oorwinning oor die διάβολος en oor die magte van die dood.

Dit sal aanstons blyk dat die assosiasie van die wagte met deurwagters van Hades juis die element is waardeur die twee berigte van Matteus 27:51-54 en 28:2-4 uiteindelik integreer word tot een literêre tema. Daar is egter 'n ander, konkurrente ontwikkelingslyn wat eerste die aandag verdien.

6. GREGORIOS VAN NUSSA

Tydens die bespreking van die Matteus-passasies het geblyk dat duidelike riglyne ontbreek ten opsigte van die vraag of die aardbewing as oorsaak, gevolg of bloot parallel met die ander gebeure geskets word. Hierdie onsekerheid vind neerslag in twee passasies van Gregorios van Nussa. In sy eerste *oratio* oor die opstanding van Christus stel hy die (twee) aardbewing(s) voor as 'n afsonderlike gebeurtenis, wat bloot parallel plaasvind met die wegrol van die klip deur die engel. Verder aan in dieselfde werk verwys hy egter in soveel woorde na die aardbewing wat die klip wegrol:

καὶ μου διασεῖει ὑφ' ἡδονῆς τὴν καρδίαν ὁ γλυκὺς ἐκεῖνος σεισμὸς ὁ τὸν βαρὺν λίθον τοῦ ἀνθρωπίνου μνήματος ἀποκυλῶν, δι' οὗ ἀνοίγεται πᾶσιν ἡ θύρα τῆς ἀναστάσεως.

(Want onderwyl ek dit sê, voel dit asof ek getref word deur die weerligglans van die engel se kleed) en van vreugde skud daardie soete aardbewing, wat die swaar klip van die mensegraf wegrol en waardeur die deur van die opstanding vir almal oopgemaak word, <ook> my hart.

Hier dien die aardbewing dus self as die skakel tussen die historiese opstandingsgebeure en die eskatologiese betekenis daarvan. Die aardbewing word nou nie meer voorgestel as 'n blote teken of simbool van Jesus se Goddelikheid nie, maar as goddelike ingrype, as heilshandeling self. Wat meer is, die effek daarvan op die vyande van Jesus word nou op die agtergrond geskuif en die effek op die gelowige kom pertinent ter sprake.

7. DIE CHRISTUS PATIENS

In die drama *Χριστὸς πάσχων* (wat vir geruime tyd beskou is as 'n laat-Bisantynse werk deur 'n onbekende outeur, maar wat volgens verskeie aanduidings tog tot die literêre produksie van die vierde eeu behoort – vgl Swart 1990) is daar 'n soortgelyke eskatologiese interpretasie van die opstandingsgebeure. Die aardbewing self word net vlugtig genoem, maar tog direk in verband gebring met die wegrol van die klip:

Ἄναξ Ἄναξ ἄφθιτε, τίς ὄδ' ὁ κλόνος;
Πῶς δ' ἐκκυλισθεῖς ἀθρόως ὤπται λίθος;

(2044-2045)

Koning, onsterflike Koning, wat is hierdie skudding?

(κλόνος *metri causa* ἰρ ν σεισμός)

En hoe lyk dit dan skielik of die klip weggerol is?

Kort hierna volg 'n passasie waarin die engel die gebeure aan die vrou verduidelik. Hierin is veral twee sake van belang. Eerstens word die aardbewing nie eksplisiet met die koms of aksie van die engel verbind nie; dit is eerder God self wat as die handelende persoon voorgestel word, terwyl die engel gereduseer word tot die rol van boodskapper. Tweedens word die wegrol van die klip geassosieer met die bevryding van die dooies uit hulle gevangenskap in die ryk van Hades:

φρουδος ἄιδης, Χριστὸς ἀνέστη τάφου,
τάφου δὲ λίθος εὐσθενῶς ἀπηλάθη·
φρουροὶ τ' αἶδος θύρετρ' ἀνεῖσαν φόβῳ
λελυμένοι, νεκροὶ δὲ πρὸς φάους χθόνα
σκιπτῶσι, σῶκον ἀκκαλούμενοι θεόν·
τῷ γ' αὐτόματα δεσμὰ πάντ' ἀπερράγη.

(2070-2075)

Hades is weg, Christus het opgestaan uit die graf en die klip is kragdadig van die graf verwyder; die wagte het die poorte van Hades verlaat, verlam deur vrees en die dooies spring op na die land van die lig, terwyl hulle God as die Sterke aanroep – want deur Hom is al hulle boeie spontaan losgebreek.

Die tegniek waarvolgens hierdie passasie opgebou is uit versreëls afkomstig van die *Bakchante* van Euripides, kan voorlopig gelaat word. Die retoriese struktuur van die passasie is egter hier van belang, ten einde raak te sien hoedat verskillende motiewe hier gekombineer word.

Eerstens kan gelet word op die chiasiese rangskikking van die onderskeie motiewe:

- A Die klip is weggeneem voor die graf (vgl Matt 28:2)
- B Die wagte is oorweldig deur vrees (vgl Matt 28:4)
- B' Die dooies spring jubelend op (vgl Matt 27:52; *Bacchae* 446)
- A' Al hulle boeie is losgebreek (vgl Euripides *Bacchae* 447)

Tweedens staan daar, as 't ware soos 'n opskrif, oor hierdie passasie: Dit is verby met Hades – Christus het opgestaan!

Die leser word dus uitgenooi om die onmiddellik nabye gebeure (d w s die weglou van die klip en die wagte se vrees-reaksie) in 'n wyer verband te sien, naamlik in terme van Christus se oorwinning oor die dood. Ten einde hierdie assosiasie af te rond, word die opstanding van die ontslapenes (Matt 27:52) ook bygehaal – en sekerlik met reg, op grond van die aanduiding *μετά τήν ἔγερσιν αὐτοῦ* (Matt 27:53).

8. CHRUSOSTOMOS

Johannes Chrusostomos sluit hom op sy beurt aan by die simboliese vertolking van die σεισμός-motief, as hy in sy eksegetiese homilie oor Matteus 28:2 sê:

Διὰ τούτους τοὺς στρατώτας ὁ σεισμός ἐγένετο ἐκεῖνος, ὥστε αὐτοὺς ἐκπλῆσαι καὶ παρ' αὐτῶν γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν· ὅπερ οὖν καὶ συνέβη. Καὶ γὰρ ἀνύποπτος ἡ ἀπαγγελία οὕτως ἐγένετο παρὰ τῶν φυλάκων προφερομένη.

(MPG 58.787.32-35)

Ter wille van daardie soldate het daardie aardbewing plaasgevind, om hulle te verbyster en sodat die getuienis deur hulle gelewer sou word – wat dan ook gebeur het. Want so het die boodskap geloofwaardig geword, omdat dit deur die wagte oorgedra is.

Implisiet in hierdie passasie is die veronderstelling dat die wagte die aardbewing sou verstaan as aanduiding van 'n bonatuurlike gebeurtenis. Chrusostomos beperk homself egter nie tot hierdie interpretasie nie, soos uit die volgende aanhaling blyk:

Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦλθεν ἄγγελος. Τίνος οὖν ἔνεκεν ἦλθε, καὶ τὸν λίθον ἤρε; Διὰ τὰς γυναῖκας· αὐταὶ γὰρ αὐτόν τότε εἶδον ἐν τῷ τάφῳ. Ἴν' οὖν πιστεῦσωσιν ὅτι ἠγέρθη, ὁρῶσι τὸν τάφον κενὸν τοῦ σώματος. Διὰ τοῦτο ἀνεῖλε τὸν λίθον, διὰ τοῦτο καὶ σεισμός ἐγένετο, ἵνα διαναστῶσι καὶ ἀφυπνισθῶσι.

(MPG 58.783.50-56)

Ná die opstanding het die engel gekom. Waarom dan het hy gekom en die klip weggeneem? Ter wille van die vroue; want hulle het hom toe in die graf gesien. Dat hulle dus sou glo dat <Christus> opgestaan het, sien hulle toe die graf sonder die liggaam. Om dié rede het hy die klip weggeneem en om dié rede het die aardbewing ook plaasgevind, dat hulle kon opstaan en wakker word.

Hierdie is eerder 'n simbolies-funksionele vertolking van die σεισμός-motief: Die aardbewing bevestig die boodskap van die leë graf, maar sorg ook dat die vroue wakker is sodat hulle dit kan waarneem.

Uit sy rede *In resurrectionem Domini* blyk dit dat (Pseudo-)Chrysostomos die aardbewing ook verstaan as reaksie van die natuur op gebeure van heilshistoriese belang:

Εἰ καταβάτος ἀγγέλου σεισμός ἐγένετο μέγας, πῶς, σταυρουμένου τοῦ τῶν ἀγγέλων Δεσπότη, ἐπὶ τοῖς τολμωμένοις ἢ γῆ δικαίως οὐκ ἐσαλεύετο;

(MPG 62.754.65-67)

As daar 'n groot aardbewing plaasgevind het toe die engel neergedaal het, hoe sou die aarde dan nie – toe die Here van die engele gekruisig is – met reg gebewe het oor die brutaliteit nie?

Hierdie vertolking van die σεισμός-motief is reeds so vroeg as die tweede eeu aangetref in die Evangelie van Petrus en in Melito se *Peri Pascha*. Dit word hier egter verder uitgebou deur die byvoeging δικαίως, waardeur 'n redelike faset toegeskryf word aan die gedrag van natuurelemente.

9. ROMANOS

Romanos verwys meermale na die aardbewing(s) wat in Matteus vermeld word. Aan die aardbewing by die kruisiging heg hy blykbaar dieselfde betekenis as Chrysostomos, naamlik dat dit die reaksie van die skepping is op die τόλμημα van die volk:

τὸ γὰρ τόλμημα δονεῖ πᾶσαν τὴν κτίσιν.
Πόλος ἐκτυφλοῦται καὶ οὐκ ἀνοίγει ὀφθαλμὸν ἕως ἂν εἴπω·
ἢ γῆ σὺν θαλάσῃ τότε σπεύσῃσι φυγεῖν·
ναὸς τὸν χιτῶνα ῥήξει τότε κατὰ τῶν τοῦτο τολμώντων·
τὰ ὄρη δονοῦνται, οἱ τάφοι κενοῦνται.

(35.16.3-7)

Want die brutaliteit skud die hele skepping.
 Die hemel word verduister
 en maak nie sy oë oop voor ek so sê nie;
 Die aarde en die see sal dan wil wegvlug;
 Die tempel sal sy kleed dan skeur
 teen hulle wat hierdie brutale dinge doen;
 die berge word geskud, die grafte word leeggemaak.

Elders stel Romanos die aardbewing en daarmee gepaardgaande gebeure voor as die direkte resultaat van die kruisdood:

Αὐτό γάρ τὸ ξύλου...τὸ πᾶν ἐσάλειψεν,
 ἐκλόνησε γῆν, ἐκάλυψεν οὐρανόν,
 ἔρρηξε πέτρας ὁμοῦ καὶ τὸ καταπέτασμα,
 καὶ τοὺς ἐν μνήμασι ἐξανάστησε...

(38.7.6-9)

Want die kruis self...het alles geskud;
 dit het die aarde laat bewe, die hemel verberg,
 dit het tegelyk rotse en die voorhangsel geskeur
 en het diegene in die grafte laat opstaan...

Net soos in die Matteus-evangelie self, is hier geen duidelike aanduiding van 'n onderlinge verband tussen die aardbewing en die ander verskynsels wat vermeld word nie. Sintaktiese merkers ontbreek, want die passasie bevat bloot vier frases wat asindeties op mekaar volg, plus een frase wat met 'n neweskikkende καὶ begin.

10. GEORGIOS VAN NIKOMEDIË

Ten slotte word die aandag gevestig op 'n kort passasie uit 'n preek van Georgios van Nikomedië wat uit ongeveer die middel van die negende eeu dateer. Georgios redeneer dat slegs die moeder van Jesus ononderbroke by die graf gewaak het, totdat sy die opstanding aanskou het. 'Daarom', sê hy, 'het net die Moeder geweet van daardie soete...aardbewing, wat diegene wat eeuelank <al> dood was, opgewek het, maar die wakker wagte aan die slaap gemaak het.'

Georgios verwys dus slegs na die tweede aardbewing wat in die Matteus-evangelie vermeld word, maar hy assosieer daarmee beide die opwekking van dooies en die aan die slaap maak van die wagte. Sodoende verplaas hy as 't ware die opwekking van die dooies (Matt 27:52) van die kruisiging af na die opstanding. Dit is moontlik dat hy hierin 'n suggestie opvolg wat uit die Matteus-evangelie self afkom-

stig is – vergelyk Matteus 27:53: '[E]n hulle het uit hulle grafte uitgegaan. Ná Jesus se opstanding het hulle in die heilige stad gekom waar hulle aan baie mense verskyn het.' Daar kan egter ook ander redes wees vir hierdie verplaasde motief, soos die verkryging van 'n treffende kontras: Die dooies word opgewek en die wakendes word aan die slaap gemaak. As Georgios se formulering τούς δὲ ἐγρηγορούτας ἐκοίμησε φύλακας vergelyk word met wat Matteus oor die aardbewing(s) se effek op die wagtê sê, toon dit die grootste ooreenstemming met Matteus 28:4 (ἐγενήθησαν ὡς νεκροί). Soos egter reeds vroeër genoem is, dui Matteus nie baie duidelik aan of hierdie reaksie deur die engel of deur die aardbewing veroorsaak word nie. Die feit dat Georgios dit sonder meer as 'n effek van die aardbewing voorstel, dui waarskynlik op die invloed van ander literêre bronne naas die Matteus-evangelie. Is dit moontlik om hierdie bronne te identifiseer? Dat Georgios onderhewig was aan invloed vanuit die vierde-eeuse Kappadosië blyk duidelik uit sy formulering τὸν γλυκὺν ἐκεῖνος...σεισμόν, wat woordeliks ooreenstem met Gregorios van Nussa se ὁ γλυκὺς ἐκεῖνος σεισμός. Sy kontrastering van die dooies wat opgewek word met die wagtê wat 'aan die slaap gemaak word', stem egter die nouste ooreen met die kontrastering van hierdie motiewe soos dit voorkom in die Χριστὸς πάσχω, reëls 2072-2074. Dit sou as 'n verdere aanduiding van Kappadosiese invloed op Georgios kan geld, indien aanvaar word dat die Χριστὸς πάσχω die werk is van Gregorios van Nazianzos, soos die manuskripte dit wil hê, en soos wat Romanos vroeg in die sesde eeu reeds geglo het.

11. GEVOLGTREKKING

Uit die ondersoek na die verwerking van die σεισμός-motief van Matteus 27:51-54 en 28:2-4 deur verskeie Patristiese en Bisantynse outeurs, het geblyk dat daar baie verskillende interpretasies van die betrokke Matteus-passasies voorkom. Die aardbewing(s) is meer dikwels voorgestel as reaksie van die skepping op die kruisiging, maar soms ook as teken van Christus se oorwinning oor die dood, of as sleutel tot die opstanding in die laaste dag. Dit is egter veral deur die kontrastering van die dooies wat opgewek word met die wagtê wat soos dooies word, dat die twee aardbewingberigte in Matteus geïntegreer word tot 'n literêre eenheid met die hooftema: Christus het opgestaan die doderyk is verslaan.

Literatuurverwysings

- Crossan, J D 1988. *The cross that spoke: The origins of the passion narrative*. San Francisco: Harper & Row.
- Petersen, W L 1985. *The Diatessaron and Ephrem Syrus as sources of Romanos the Melodist*. Louvain: Peeters. (*Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, vol 475.)
- Swart, G J 1990. The Christus patiens and Romanos the Melodist: Some considerations on dependence and dating. *Acta Classica* 33, 53-64.

Tekste*Athanasios*

- Migne, J P 1857-1886. *Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca*. Vol 28, 185-249. Paris.

Christus patiens

- Tuilier, A 1969. *La Passion du Christ: Tragedie. Introduction, texte critique, traduction, notes et index*. Paris: Cerf. (*Sources Chretiennes*, vol 149.)

Chrusostomos

- Migne, J P 1857-1886. *Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca*. Vol 58, 783-787; vol 62, 753-756. Paris.

Evangelie van Petrus

- Mara, M G 1973. *Evangile de Pierre*. Paris: Cerf. (*Sources Chretiennes*, vol 201.)

Georgios van Nikomedie

- Migne, J P 1857-1886. *Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca*. Vol 100, 1489ff. Paris.

Gregorios van Nussa

- Jaeger, W et al, 1952-. *Gregorii Nysseni Opera*. Leiden: Brill.

Melito

- Hall, S G 1979. *Melito of Sardis, On Pascha and Fragments*. Oxford: Clarendon.
- Perler, O 1966. *Meliton de Sardes, Sur la pâque et fragments*. Paris: Cerf. (*Sources Chretiennes*, vol 123.)

Romanos

- Grosdidier de Matons, J 1967. *Romanos le Melode. Hymnes. Introduction, texte critique, traduction et notes*. Vol 4. Paris: Cerf. (*Sources Chretiennes*, vol 128).